

1. MÁ V TOM PRSTY VESMÍR? ANO!

My už jsme se někde viděli.

Ten pocit určitě znáte. Spojuje nás hodně věcí – začneme zeširoka: jazyk, rasa, národnost, pohlaví, barva domovních dveří, láska k italské kuchyni, touha skákat do louží... tato kniha!

Postupně začneme objevovat další věci: místa, která jsme navštívili, okamžiky, kdy jsme se málem potkali, společenské akce, na kterých jsme se minuli jen proto, že nás doprovázeli jiní lidé, společní přátelé...

Čím více si budeme povídat, tím více společného nalezneme. Zanedlouho zjistíme, že jsme bydleli ve stejném městě nebo navštěvovali stejnou školu, že jsme se narodili ve stejné porodnici, měli stejného účetního či stejný sen... Možná jsme spolu jeli v Londýně jedním autobusem – třeba jsme se dokonce dotýkali rameny!

Při této myšlence se zachvějeme. Proč? Mělo by to snad něco znamenat? Reálně vzato, ne. Každý týden se v autobuse dotkneme rameny desítek neznámých lidí a nikdy se přitom nechvějeme.

Jenže my už si teď přece nejsme úplně cizí. Víme, že nás spojuje hodně společných věcí, svým způsobem se známe mnoho let. Pokud se po tomto setkání spřátelíme, budeme těmto předešlým „skoro setkáním“ přikládat úplně jinou váhu. Nazveme je náhodou, ale budou pro nás znamenat

ještě mnohem víc. Tato příchuť čehosi velmi osobního je pravou podstatou náhody. Náhoda představuje vždy něco mimořádného, je vždy subjektivní a vždy se týká přímo nás. Osud nás vybral a svedl dohromady. Nás dva. Je to tato výjimečnost, co nás dovede rozechvět.

Všichni takto uvažujeme, především tehdy, když se chceme mít rádi. Navzájem se začneme oťukávat ve snaze najít další spojitosti. Jsme jako synchronizovaní plavci hledající soulad. Člověk je druh bažící po kontaktu a v každé vzájemnosti nachází potěšení. Kdybychom byli schopni zmapovat každou lidskou aktivitu na světě, spojit čarami všechny přátele a příbuzné, odlety a přílety, odeslané a přijaté zprávy, touhy a splněná přání, dostali bychom spletenec čar ve tvaru zeměkoule s biliony průsečíků, který houstne každou vteřinou.

Každý průsečík představuje vztah čekající, až bude odhalen jako náhoda, ať už sám o sobě nebo díky jiné spojnici, která ho protne. Náhoda je všude kolem nás. My si ale všimáme jen těch průsečíků, které pro nás osobně něco znamenají. Rakouský biolog počátku 20. století Paul Kammerer prohlásil, že existují zjevné projevy daleko větší vesmírné spojitosti, jakási síla podobné intenzity jako gravitace, která působí selektivně a přitahuje k sobě věci podle určitého vztahu příbuznosti. My jsme schopni zaregistrovat pouze vrchol její aktivity, něco jako vlnky na hladině rybníka.

Podstata této síly, která nás ovlivňuje, nám ale stále zůstává skryta. Nabízejí se různá řešení, která tuto sílu připisují jakési vyšší vesmírné inteligenci, bohům a mimozemšťanům (kteří jsou zlomyslní i laskaví), psychomagnetickému poli, síle našich myšlenek nebo vesmírnému systému paralelních světů fungujících v jiných dimenzích, než jsou ty naše. To se jednoduše řekne, hůře chápe a prokázat to nelze vůbec.

Vraťme se tedy nohama zpět na zem. Všichni jsme zažili ten pocit mrazení, které v nás vyvolalo setkání s náho-

dou. Může to být jen lehký záchvěv při pouhé představě náhody. A čím nepochopitelnější náhoda je, tím silnější je pocit oněch neviditelných rukou, co nám přejely po zádech.

Náhody, které přicházejí jako blesk z čistého nebe – jako když se na ulici v cizím městě setkáme s dávným přítelem nebo na dobročinném bazaru najdeme svou vlastní hračku z dětství – leckdy pohnou i těmi nejskeptičtějšími z nás takovým způsobem, který lze jen těžko popsát.

Čím to je, že si náhoda tak pohrává s našimi emocemi? Odpověď se skrývá v onom pocitu, že se nás dotýká něco mimo naši kontrolu. V pocitu výjimečnosti, že jsme zrovna my byli vybráni. V jeden okamžik se potýkáme s každodenním chaosem, ne a ne najít zvonící mobil nebo vytáhnout složitými manévry kočárek do autobusu, a ve vteřině nás zalije blahodárná záře, ve které najednou všechny sebezoufalejší problémy – situace, věci, myšlenky – zapadnou do sebe. Na vteřinu si přestaneme připadat jako ti nejmenší a bezvýznamní a naše utkvělá představa o svévolném a děsivém vesmíru se rozplyne. Staneme se součástí velikého vesmírného ANO!

Vědecké studie ukázaly, že lidé, kteří věří na náhody, bývají sebevědomější, klidnější a život si užívají s větší pohodou. Jakékoli náhody, které prožijí – i ty naprosto bezvýznamné, je jen dál utvrzují v jejich neochvějném optimismu. Jsou přesvědčeni, že se jim takto výjimečné věci stanou – že v nějakém zastrčeném antikvariátu v Guadalupe naleznou poslední zbývající podepsanou novelu jejich otce, že v nějakém apartmánu v Hongkongu čeká na objevení jejich vlastní sestra, o které dosud nic netušili, že ten pečatný prsten, který kdysi ztratili v Holandsku, leží na dně zálivu v Severním moři a čeká na jednoho velmi překvapeného rybáře, který jej na obyčejný háček vyloví. Tito lidé jsou na náhody připraveni. Jsou přesvědčeni, že ona loterie nekonečných možností vytáhne právě jejich šťastné číslo. Pro tyto lidi je svět opravdu malé místo.

Vraťme se nyní k oné knize v guadalupském antikvariátu. Řekněme, že ji napsal můj otec. Pokud byste na ni při svém bloumání obchodem narazili vy, asi by vás dvakrát nezaujala; koneckonců podivná knihkupectví jsou plná podivných knih, to se dá očekávat. Ale kdybych tu knihu objevil já, otevřel ji a poznal podpis svého vlastního otce, nedbale načmáraný v době, kdy byl mladší než nyní já, a kdy mu svět a jeho nejpestřejší možnosti ležely u nohou, bylo by takové setkání prodchnuté nesrovnatelně silnějším zážitkem. Stěží bych dovedl vysvětlit proč, ale můj život by těchto pár vteřin určitě změnilo.

Laurens van der Post ve své knize *Jung and the Story of Our Time*¹ (pojednávající o Carlu Jungovi, švýcarském psychologovi, jenž definoval princip synchronicity) píše: „Instinktivně jsem náhody nikdy nepodceňoval, ale jejich význam jsem plně docenil až díky Jungovi. Vždy jsem podvědomě tušil, že náhody jsou projevem zákonitostí života, který nebereme dostatečně na vědomí... Z pohledu našeho krátkého života nedovedeme [náhody] plně pochopit a i přes ta dílčí poselství, která z nich vyčíst dovedeme, náhody k vlastní škodě ignorujeme.“

Víme, že náhody – ať už v podobě událostí, věcí či myšlenek – jako by nečekaně přivál vítr, ale jelikož s naším životem tak dokonale splynou, přikládáme jim hlubší význam. Kdo může tvrdit, že se mýlíme, když dovedou náš život tak silně zasáhnout? Podívejte se na příběh Margaret Muirové.

Za druhé světové války pobývala Margaret Muirová v Káhiře, kde se sprátelila s vojákem nasazeným u místní jednotky. Jejich přátelství patřilo mezi ta, která snadno přerostou v něco hlubšího, ale oba byli tou dobou již zadaní a rozhodli se své city potlačit. Po válce se scházeli jen jednou za dva roky na oběd v Guard's Club, aby si popovídali o svých životech. Stále byli k sobě silně přitahováni, ale nyní již měli oba vlastní rodiny.

Uplynulo čtrnáct let a jejich setkání byla čím dál vzácnější. Jednoho dne pocítila Margaret silnou potřebu svému příteli zatelefonovat. Již dlouho se neviděli. Uvědomila si, že by to ale nebylo příliš moudré, a tak své nutkání potlačila. Snažila se odvést pozornost křížovkou z Daily Express. Potřeba zavolat svému příteli ji ovšem neopustila.

Jedním z prvních hledaných výrazů byla odpověď na nápo- vědu „místo, kde se setká strom s kovem“. Odpověď zněla ASHORE (česky „na břehu“, POZN. PŘEKLADATELE). To slovo ji zarazilo: její přítel se jmenoval Ash. Bezmyšlenkovitě natáhla ruku po telefonu, ale znovu se ovládla.

Následující klíč měl být přesmyčkou slova „ashore“: „one- mocnění hlasivek, šestimístná přesmyčka napříč“. Odpověď zněla HOARSE (česky „ochraptělý“, POZN. PŘEKLADATELE), tento- krát už bylo nutkání nezvladatelné. Zvedla sluchátko a vytočila číslo jeho kanceláře. Na druhé straně se ozval hlas sekretářky: „Je mi líto, pan Ash zemřel před dvěma lety.“

Margaret zpráva ochromila, ale potřebovala se dozvědět víc, a tak zavolala společným známým. „Ano,“ řekli a tiše dodali, „měli jsme ti dát vědět. Měl rakovinu hrtanu. Ke konci byl čím dál víc ochraptělý.“

Pro Margaret to byl neuvěřitelný zážitek. A právem. Je to racio- nálně založená žena a zde najednou nenachází rozumné vysvět- lení. „Stále mě to vyvádí z míry, i v mých sedmdesáti letech,“ říká.

Skeptik by význam Margaretiny křížovky popřel. Klíčová slova se vztahovala k jejímu životu čirou náhodou. Řekl by, že si z tisíců možných prvků, které mají spojitost s jejím životem, vybrala zrovna dva, jež nejvíce korespondovaly s její momentální myšlenkou. A co další výrazy v křížovce – měly snad také něco společného s jejím přítelem? A co kdyby se rozhodla luštit osmisměrku? Promluvila by k ní také tak? Skeptik může mít pravdu, ale popřít sílu daného zážitku nemůže. Navíc nepochopil to nejdůležitější. Nejde

o to, jestli Margaretinu křížovku někdo nebo něco předem připravilo, ale určitě měla svůj význam. Nejenže se díky ní Margaret konečně dozvěděla o smrti svého přítele, ale zažila i nepopsatelný pocit splnutí, všem překážkám času i prostoru navzdory.

Všimněte si i další zajímavé skutečnosti: náhoda může být významná i pro čtenáře. Důvod, proč pozitivně reagujeme na výskyt náhody a někdy se až dychtivě kloníme k pouhému náznaku jejího výskytu, spočívá v tom, že píše tak skvělé příběhy. Její příběhy v sobě mají ozvěnu mýtu i pohádky, s jejími dramatickými zvraty k dobrému, s působivými okamžiky života a smrti a s čarovnými předměty v hlavní roli: výrazy v křížovkách, prstýnky, klíče, adresy, čísla a data. K rozmotání spleťtých dějových zápletek psaných náhodou je často potřeba doslova detektivní nadání. Veškeré části příběhu, charakterové vlastnosti, sny a myšlenkové procesy musí být nejdříve pečlivě zachyceny a vysvětleny, než se člověk může nechat plně unést oním dokonalým dílem náhody. Dobrý příběh náhody má náboj řeckého dramatu s tím rozdílem, že je pravdivý.

I my, autoři této knihy, jsme se toužili této kvalitě přiblížit. A nešetřili jsme ani na uváděných příkladech. V druhé části této knihy naleznete na 200 příběhů, další jsou roztroušené po celé knize. Některé příběhy zde zastupují starou klasiku, ale nemohli jsme je prostě vynechat (i jim nakonec, stejně jako mýtům, opakování jediné prospívá), mnoho příběhů zde ale zazní úplně poprvé.

Carl Jung nazýval náhodu „aktem stvoření v čase“. Podmanivá síla jejích příběhů a duševní očista či přeměna, kterou někteří zúčastnění při setkání s náhodou prožívají, jsou toho jasným důkazem.

Všichni spisovatelé mají s náhodou pracovní smlouvu. Jen některým z nich nedovoluje vlastní pýcha zahrnout do svého díla nějaký dramatický okamžik náhody, který by

dobarvil jinak nevýrazné spiknutí. Bez koření náhody by byly všechny komické scény smrtelně vážné. Alegorie a metafora fungují na principu propojování dvou za normálních okolností nesouvisejících myšlenek s cílem vzbudit v čtenáři novou představu čehosi, co je mu důvěrně známé, v úplně novém světle. Když Stephen Spender přirovnal stožáry elektrického vedení překračující údolí k „nahým, obřím dívkám, které neskrývají žádná tajemství“, využil vizuálního mostu k propojení dvou jinak naprosto nesouvisejících obrazů s cílem šokovat čtenáře bezostyšnou a neohrabanou vulgaritou. Přesněji řečeno, metafora nejsou náhody, koneckonců vytváří je člověk sám, ale fungují na podobném principu: propojují nesouvisející entity, a tím odhalují nové souvislosti.

Jeden novinář se kdysi zeptal spisovatele Isaaca Bashevis Singera, jak může pracovat v tak neuklizené místnosti. Až dosud totiž neviděl přeplněnější a neuspořádanější místo. Na každém parapetu, římsce a hraně balancovaly navršené stohy papírů a knih. „Je to tu dokonalé,“ pronesl spokojeně Singer. Kdykoli hledal inspiraci, zřítíla se z nějaké poličky hromádka papírů a z té se na zem sneslo přesně to, co mu pak vnučlo tu pravou myšlenku.

Existuje jeden druh náhody, ke kterému chovají všichni spisovatelé zdravý respekt. Projevuje se v okamžiku, kdy pátráte po nějakém tématu a nápoděda se vám začne zjevovat ve všech formách a podobách okolo vás. Carl Jung nazýval tento druh náhody Duchem knihovny a vděční spisovatelé mu prý na noc do poliček knihovny chystají úlitby.

Když Martin Plimmer sbíral podklady pro tuto knihu, hledal informace související s neutrinou, částicemi tak malými, že je vědci nikdy nespátřili. Zajímal se o možné způsoby, jakými se mohou lidé na sebe navzájem duševně napojovat. A nejen na sebe navzájem, ale i na fyzický svět kolem sebe a vesmír za jeho hranicemi. Neutrína, která

pocházejí z hvězd a nepřetržitě skrápějí Zemi, se nabízela jako ideální důvěrný prostředník mezi námi a univerzem. Procházejí totiž přímo skrze nás a poté skrze Zemi pod námi, poletují si prázdným prostorem v atomech, jako kdyby jim nic nestálo v cestě. Martin do té doby o neutri-
nech neslyšel, ale záhy se bez jejich doprovodu nehnul ani na krok. Rozevřel bezděky noviny a na stránce se nabídl článek o výzkumu neutrin. V rozečteném románu objevil zajímavou teorii neutrin. Když zapnul televizi, promluvil k němu bývalý prezident Bill Clinton na téma neutrina. A když se podíval na své konečky prstů, viděl miliardy těchto mini-
částiček, jak jím prolétají každou vteřinu. Jak jen si jich mohl dříve nevšimnout! Celý svět jako by najednou získal příchut' neutrin.

Můžete opět namítat, že všechny tyto věci jsou zde jednoduše přítomné a jen čekají, až si jich všimneme, jsou jen součástí palby informací, která útočí na naše znavené smysly každý den. Naše pozornost je selektivní, vnímáme pouze tu část informací, která je pro nás v danou dobu přínosná. Svět jako by se najednou zakřivil v odpovědi na Martinovu momentální obsesi a pomyslný vyhledávač bohů začal chrlít všechny možné nápady, odkazy a informace.

Na příběh historičky a autorky románů Dame Rebeccu Westovou je ovšem tato teorie palebného efektu informací krátká. Při psaní svého nového románu postrádala Rebecca jeden údaj ze spisů Norimberského procesu. Vydala se tedy do knihovny Královského institutu pro mezinárodní vztahy, ale ke svému zděšení narazila na stovky svazků k tomuto tématu. Horší ovšem byl fakt, že svazky nebyly popsány způsobem, který by umožnil údaj dohledat. Po dlouhých hodinách marného listování se podělila o své zoufalství s knihovnicí procházející kolem.

„Nemohu to najít,“ vydechla. „Neexistuje žádný klíč, kterého bych se mohla chytit. Může to být v kterémkoli

z těchto svazků,“ a podrážděně vytáhla jeden z poličky. Otevřela jej a na stránce se objevila přesně ona pasáž, kterou potřebovala.

Bylo by příjemné uvěřit, že zde zafungovalo něco méně vrtkavého, než je náhoda. Chtěla být ona položka nalezena? Stála za objevem Rebečina vlastní mysl s ideální koncentrací energie, která „přečetla“ ten správný svazek? Anebo to byl Duch knihovny, kdo jí podal pomocnou ruku? Ať už stálo za objevem cokoli, své požehnání rozdává zcela nezaujatě: Rebecce Westové podalo hledaný odstavec, zbožnému muslimskému rybáři v Zanzibaru, lačnickému po důkazu božské všemohoucnosti, zase rybu s čitelným nápisem ve staré arabštině „Není boha kromě Alláha“ na ocase.

Jestliže se náhody shlukují kolem silného předmětu zájmu, tak si představte, k jaké smršti dochází, je-li oním předmětem náhoda sama. Počátky naší knihy sahají k pětidílnému seriálu Testbed Productions pro BBC Radio 4 s názvem *To nemůže být náhoda*. Záhy poté, co jsme začali sbírat materiály pro tento projekt, se nám začaly dít takové věci, že jsme se cítili být náhodou sledováni snad na každém kroku. Noviny se otevřely na stránce věnované náhodám, když jsme telefonovali našim potenciálním přispěvatelům, zrovna jsme je vyrušili při sepisování jejich příhod o náhodách (anebo to alespoň tvrdili, ale oni už v tom byli namočení tak jako tak).

Po cestě domů z Portsmouthu, kde jsme natáčeli rozhovor s jednou vědkyní zabývající se psychologickým výzkumem, jsme sjeli z hlavní silnice, abychom poobědvali v nedalekém hostinci. Martin se najednou rozpovídal o designu auta, které zahlédl v Londýně. To už bylo samo o sobě docela neobvyklé, protože Martin patří mezi těch několik málo mužů, které auta vůbec nezajímají. Za normálních okolností nerozezná jeden model od druhého a stěží si vybaví svůj vlastní. Tentokrát jej ale vůz natolik zaujal, že si dokonce zapamatoval i jeho značku. Jednalo se o Audi.

„A kdyby sis mohl takové auto dovolit,“ říká Brian, „koupil by sis ho?“

„No, asi jo.“ Martina ta představa evidentně zaujala. „Myslím, že ano.“

„Tím pádem vím, kam bys měl zajít,“ pokračoval Brian a ukázal oknem za Martinovými zády. Na druhé straně silnice stál autosalon „Martinovo Audi“.

Na počátku naší badatelské práce četl Martin známou knihu Arthura Koestlera z roku 1972 s názvem *The Roots of Coincidence* (Kořeny náhody). Jednoho dne si připravil horkou koupel. V té době zrovna třídil své staré gramofonové desky, které nepouštěl už celé roky, a systematicky přehrával jednu za druhou, aby zjistil, které stojí za to si ponechat. V okamžiku, kdy se s knihou pana Koestlera ponořil do své koupele, začala hrát v pozadí deska Mickeyho Juppa, neznámého umělce ze Southendu.

Martin, dosud nedotčený paranormálními jevy, se zahloubal do četby vědeckých experimentů, aby si sám na sobě vyzkoušel fungování telepatie. Jeden z prvních experimentů provedl ve své zemi ruský vědec V. M. Bechtěrev. Z obavy před úřady, které mohly jeho práci označit za povrchní a lehkomyšlnou, skryl telepatii pod pojmem „biologické rádio“. Sotva si Martin tento výraz přečetl, ozval se z vedlejší místnosti hlas Mickeyho Juppa zpívajícího slova „přírodní rádio“. Píseň vyprávěla o telepatii mezi milenci: „Nemusíš mi nic říkat, protože už všechno vím díky přírodnímu rádiu.“

Kdyby žil Martin v antickém Řecku, považoval by tuto shodu za šťastné znamení. Což ale vlastně stejně udělal. Je to zvláštní pocit, když si dva dílky z tohoto podivného puzzle potřesou rukama ve vaší koupelně, a ještě tak přirozeně splynou s vaší momentální náladou.

Později se vydali Martin s Brianem do ulic natáčet náhodná interview s kolemjdoucími. Šestý člověk, kterého

namátkou zastavili, svůj život zasvětil zaznamenávání různých náhod. Tou dobou už nám takové věci nepřipadaly nijak neobvyklé. Náhoda? S tou my si už tykáme! Možná jsme měli tehdy využít naše schopnosti k pořádné výhře v loterii.

Vše se vyvíjelo hladce. I když jsme náhody vnímali spíše jako posly dobrých zpráv a nikdy ne jako úkazy čistě náhodné nebo jako skutky nějakých bohů (vyberte si, co je vám bližší), neznamenalo to, že by existovaly pouze náhody šťastné. K nešťastným náhodám samozřejmě dochází neustále a docházet k nim bude i nadále.

Kdyby se vám neznámá žena vymočila do kufru jen proto, že jste jí připomněl jejího nevěrného manžela (vy se smějete, ale ono se to opravdu stalo), připadali byste si možná jako v živém vysílání komedie Briana Rixe.

Nebo si představte, že sedíte na stadionu mezi stovkami ostatních diváků a zrovna vás trefí do oka zatoulaný kriketový míček. Asi byste se cítili jako opravdový smolař. A co teprve, když se z rány sotva zotavíte a najde si vás další. Zní to neuvěřitelně, ostatně jako většina takových příběhů. Paddy Gardnerová ale ví, o čem je řeč. Po zápase Gloucestershiru proti Sussexu v červnu roku 1995 dostala na omluvu od Andrewa Symondse kytici květin. Paddy se musela cítit jako oběť nějakého zlomyslného vesmírného žertíku, ale na druhou stranu tak získala vtípnou historku k vyprávění.

Kdyby si čirou náhodou všichni pasažéři jumbo jetu 747 přibalili do palubních zavazadel malou kovadlinu, nebylo by to k užítku žádnému z nich a pravděpodobně by se svou historkou ani nemohli nikomu později pochlubit. Nás ostatní by ale tato podivná náhoda zaujala, ať už bychom se o ní dočetli v novinách, v románu nebo ji zhlédli na plátnech kin. Schéma náhody nás nepřestává fascinovat, i když s sebou nese stopy utrpení či tragédie, a i když samotné

oběti nešťastných náhod zažijí jen částečnou kompenzaci v pocitu, že „jsou vyvolené“. Někdy se zdá, že i taková pozornost, byť za cenu utrpení, je lepší než žádná.

Naše kniha vám přináší ode všeho trochu: příběhy šťastné i nešťastné, veselé i smutné, drsné i romantické. Náhoda si nás natolik podmanila, že jsme do knihy zahrnuli každý příběh, který do naší klasifikace alespoň trochu zapadal. Snad se vám to nebude zdát alibistické, ale stejně k náhodě přistupovali i ostatní autoři podobných knih. Nemohli jsme vynechat již všeobecně známé příklady, jakými byla podivná předpověď zkázy loď *Titanic*, či podobnosti v životech Lincolna a Kennedyho (při jejichž sepisování nám i teď běhá mráz po zádech). Na druhou stranu jsme usilovně pátrali po nových příbězích, které si svou jedinečností s těmi „klasickými“ nezdají a po právu si zaslouží být zmíněny. Příběhy typu: „Letěl jsem na dovolenou do Thajska a cestou jsem potkal ženu, která chodila s mým bratrem do školy v Anglesey!“ jsme okamžitě vyhodili do koše. Na druhou stranu jsme ale ponechali ty podivné, ve smyslu: „to proto, že ta žena měla fialovou rtěnku“ nebo „jen proto, že uměla pořádně pískat“.

Doufáme, že vás kniha pobaví. Měla by, protože už jedno nás spojuje – zajímáme se o náhody. Možná na sebe jednoho dne narazíme.

Ale zpět k realitě, možná na sebe nenarazíme, protože i přes všechny ty pocity mrazení se musíme držet nohama na zemi, jinak bychom mohli rovnou sedět doma a čekat, až nám na trávník spadne jedno špatně naložené letadlo národní banky plné zlatých cihel. Je příjemné cítit se součástí onoho velkého vesmírného ANO! Ale život jde dál. Jak říká komik Arnold Brown: „Svět je malý, ale malovat byste ho nechtěli.“